

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY-ND 4.0 International) license • <https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0>

MARTYNA CZARNECKA¹

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska

ORCID 0000-0003-4804-1728

MARIOLA ŻELAZKOWSKA²

Akademia Mazowiecka w Płocku, Polska

ORCID 0000-0001-6567-9892

Zgłoszono: 13.03.2024; recenzowano: 14.04.2024; zaakceptowano do druku: 17.04.2024

PSYCHOPEDAGOGICZNE I JĘZYKOWE ASPEKTY TRUDNOŚCI SZKOLNYCH U DZIECI Z ROZPOZNANIEM DYSLEKSJI ROZWOJOWEJ. ELEMENTY PRACY TERAPEUTYCZNEJ

PSYCHOPEDAGOGICAL AND LANGUAGE ASPECTS OF SCHOOL DIFFICULTIES IN CHILDREN DIAGNOSED WITH DEVELOPMENTAL DYSLEXIA. ELEMENTS OF THERAPEUTIC WORK

Abstract: This publication focuses on a comprehensive approach to the issue of developmental dyslexia in children. The authors focus on the analysis of school difficulties from a psychopedagogical and linguistic perspective, emphasizing the importance of an individual approach to each case. The article presents selected methods of therapeutic work, including pedagogical interventions and psychotherapeutic techniques, which are crucial in the effective support of children with dyslexia. The authors emphasize that effective therapy requires a holistic approach, taking into account both the educational and emotional aspects of students. The publication makes a significant contribution to understanding the complexity of developmental dyslexia and emphasizes the importance of an interdisciplinary approach in the education and therapy of children with this diagnosis.

Keywords: school difficulties, developmental dyslexia, student, therapy, holistic approach

-
- 1 **Martyna Czarnecka**, doktor; Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Wydział Nauk Pedagogicznych. Adres e-mail: martyna.czarnecka@uksw.edu.pl
 - 2 **Mariola Żelazkowska**, doktor; Akademia Mazowiecka w Płocku, Wydział Nauk Humanistycznych i Informatyki. Adres e-mail: m.zelazkowska@mazowiecka.edu.pl

Streszczenie: Niniejsza publikacja koncentruje się na kompleksowym podejściu do problematyki dysleksji rozwojowej u dzieci. Autorki skupiają się na analizie trudności szkolnych z perspektywy psychopedagogicznej i językowej, podkreślając znaczenie indywidualnego podejścia do każdego przypadku. W artykule przedstawiono wybrane metody pracy terapeutycznej, w tym interwencje pedagogiczne oraz techniki psychoterapeutyczne, które są kluczowe w efektywnym wsparciu dzieci z dysleksją. Autorki podkreślają, że skuteczna terapia wymaga holistycznego podejścia, uwzględniającego zarówno aspekty edukacyjne, jak i emocjonalne uczniów. Publikacja wnosi istotny wkład w zrozumienie złożoności dysleksji rozwojowej oraz podkreśla znaczenie interdyscyplinarnego podejścia w edukacji i terapii dzieci z tym rozpoznaniem.

Słowa kluczowe: trudności szkolne, dysleksja rozwojowa, uczeń, terapia, podejście holistyczne

Wprowadzenie

Dysleksja rozwojowa stanowi ogromne wyzwanie edukacyjne i psychologiczne zarówno dla dzieci, rodziców, jak i profesjonalistów zajmujących się edukacją i terapią. Charakteryzuje się ona trudnościami w nauce czytania i pisania. Dysleksja ma charakter rozwojowy. Oznacza to, że towarzyszy dziecku przez cały proces rozwoju. Wymaga szczególnego podejścia, które uwzględnia indywidualne potrzeby i możliwości ucznia. Zaburzenia dyslektyczne manifestują się w sposób, który nie jest proporcjonalny do wieku dziecka, jego ogólnego stanu zdrowia oraz poziomu rozwoju intelektualnego. Te trudności występują niezależnie od posiadanej przez dziecko wiedzy i umiejętności szkolnych, a także od jego motywacji do nauki. Ponadto, dysleksja może ujawniać się nawet wtedy, gdy uczeń znajduje się w odpowiednim środowisku wychowawczym i edukacyjnym oraz jest nauczane metodami dydaktycznymi, które są ogólnie uznawane za efektywne (Wika 2018).

W pierwszej części, skupimy się na charakterystyce dysleksji rozwojowej, analizując jej etiologię, objawy oraz wpływ na funkcjonowanie dziecka w środowisku szkolnym. Zrozumienie jej specyfiki jest niezbędne do opracowania skutecznych metod terapeutycznych. Następnie omówione zostaną trudności psychopedagogiczne i językowe dzieci z diagnozą dysleksji rozwojowej, które występują w środowisku szkolnym. Należy podkreślić, że problemy dyslektycznych uczniów nie ograniczają się wyłącznie do czytania i pisania, ale obejmują szeroki zakres umiejętności językowych i komunikacyjnych, co bezpośrednio wpływa na procesy uczenia się i funkcjonowania społecznego. W ostatniej części artykułu autorki skoncentrują się na opisie wybranych metod pracy terapeutycznej. Efektywna terapia dysleksji wymaga holistycznego podejścia, które uwzględnia zarówno aspekty pedagogiczne, jak i psychoterapeutyczne. Omówione zostaną różnorodne techniki i strategie, które mogą być stosowane w pracy z dziećmi dyslektycznymi, w tym metody wspierające rozwój umiejętności językowych, czytania i pisania, jak również techniki mające na celu wsparcie emocjonalne i społeczne.

Niniejszy artykuł ma na celu nie tylko zwiększenie świadomości na temat dysleksji rozwojowej i jej wpływu na procesy edukacyjne, ale również przedstawienie praktycznych narzędzi i strategii, które mogą być wykorzystane w pracy terapeutycznej z dziećmi dyslektycznymi. Poprzez interdyscyplinarne podejście, łączące wiedzę z zakresu psychologii, pedagogiki i lingwistyki, autorki publikacji chciały stworzyć kompleksowy obraz wyzwań i możliwości, jakie pociąga za sobą praca z dziećmi z dysleksją rozwojową.

Dysleksja rozwojowa w literaturze przedmiotu

Dysleksja rozwojowa, w literaturze przedmiotu określana również jako specyficzne zaburzenie czytania, jest zaburzeniem neurobiologicznym, które charakteryzuje się trudnościami w nauce czytania i pisania, nieadekwatnymi do ogólnego poziomu inteligencji. Jest to zaburzenie trwałe, które utrzymuje się przez całe życie, choć jego manifestacje mogą ulegać zmianom. Dysleksja nie jest wynikiem niedostatecznej edukacji, braku motywacji czy niekorzystnych warunków socjoekonomicznych, lecz ma podłoże w funkcjonowaniu mózgu.

Etiologia dysleksji rozwojowej jest wieloczynnikowa i obejmuje zarówno aspekty genetyczne, jak i neurobiologiczne. Badania wskazują na istotną rolę czynników dziedzicznych, z uwagi na częste występowanie dysleksji w rodzinach. Zaburzenie to wiąże się z różnicami w strukturze i funkcjonowaniu mózgu, szczególnie w obszarach odpowiedzialnych za przetwarzanie językowe. Nie jest to jednak stan jednorodny, a różnorodność objawów i problemów wskazują na złożoność etiologii tego zaburzenia.

W zależności od rodzaju występujących deficytów można wyróżnić następujące typy dysleksji:

- „dysleksja typu wzrokowego, u podłoża leżą zaburzenia percepcji i pamięci wzrokowej, powiązane z zaburzeniami koordynacji wzrokowo-ruchowej i wzrokowo-przestrzennej;
- dysleksja typu słuchowego – uwarunkowana zaburzeniami percepcji i pamięci słuchowej dźwięków mowy, najczęściej powiązana z zaburzeniami funkcji językowych;
- dysleksja integracyjna – wówczas gdy poszczególne funkcje nie wykazują zakłóceń, natomiast zaburzona jest ich koordynacja, czyli występują zaburzenia integracji percepcyjno-motorycznej;
- dysleksja typu mieszanego, gdy występują zaburzenia zarówno w percepcji słuchowej słowa, pamięci sekwencyjnej słuchowej, percepcji wzrokowej wyrazów, wzrokowej pamięci sekwencyjnej, pamięci wzrokowo-słuchowej oraz wyobraźni przestrzennej” (Żołyńska-Głuszak 2005, s. 187).

Dysleksja rozwojowa ma znaczący wpływ na funkcjonowanie dziecka w środowisku szkolnym. Trudności w czytaniu i pisaniu mogą prowadzić do frustracji, obniżenia samooceny i motywacji do nauki. Dzieci z dysleksją często wymagają

indywidualizowanego podejścia dydaktycznego i dodatkowego wsparcia, aby sprostać wymaganiom edukacyjnym. W szkole mogą napotykać na problemy z przyswajaniem wiedzy, co wymaga od nauczycieli i terapeutów stosowania specjalistycznych metod nauczania, mających na celu przeciwdziałanie negatywnym skutkom dysleksji na osiągnięcia edukacyjne.

Dysleksja rozwojowa, jako złożone i wielowymiarowe zaburzenie, wymaga holistycznego podejścia, które uwzględnia zarówno jej etiologię, objawy, jak i wpływ na codzienne funkcjonowanie dziecka, zwłaszcza w kontekście edukacyjnym. Zrozumienie specyfiki tego zaburzenia jest kluczowe dla opracowania skutecznych strategii edukacyjnych i terapeutycznych, które umożliwią dzieciom z dysleksją pełniejsze i bardziej efektywne uczestnictwo w procesie edukacyjnym.

Psychopedagogiczne trudności szkolne dziecka z rozpoznaniem dysleksji rozwojowej

Dysleksja rozwojowa, będąca specyficznym zaburzeniem czytania, wywiera głęboki wpływ na doświadczenia edukacyjne i psychologiczne dziecka. Trudności te nie ograniczają się wyłącznie do aspektów technicznych czytania i pisania, ale mają również istotne konsekwencje dla ogólnego funkcjonowania ucznia w środowisku szkolnym. Dzieci z dysleksją często doświadczają szeregu wyzwań psychologicznych, które są bezpośrednio związane z ich zaburzeniem. Trudnościom w nauce niejednokrotnie towarzyszą również inne zaburzenia rozwojowe, np. nadpobudliwość psychoruchowa, zahamowanie psychoruchowe, zaburzenia emocjonalne, których symptomy występują w sferze osobowości, procesów nerwowych, sferze emocjonalnej i społecznej. „Współwystępowanie różnych zaburzeń rozwojowych z zaburzeniami procesów poznawczo-percepcyjnych skutkuje nawarstwianiem się i pogłębianiem trudności w nauce i w ogólnym funkcjonowaniu dziecka w życiu rodzinnym, szkolnym i społecznym” (Mickiewicz 2011, s. 27).

Jednym z głównych źródeł trudności ucznia z dysleksją rozwojową jest chroniczne poczucie niepowodzenia, które może rozwijać się w miarę, jak dziecko doświadcza ciągłych trudności w nauce czytania i pisania – umiejętności kluczowych w większości działań szkolnych. To ciągle zmaganie się z podstawowymi zadaniami edukacyjnymi często prowadzi do frustracji, obniżenia samooceny i motywacji do nauki. Dzieci te mogą czuć się zniechęcone, gdy widzą, że ich rówieśnicy osiągają sukcesy w obszarach, w których one same napotykają trudności. Wielu autorów, takich jak M. Bogdanowicz, W. Brejnak czy G. Krasowicz-Kupis uważa, że zaburzenia emocjonalne i problemy behawioralne, które przejawia dziecko z dysleksją rozwojową są skutkiem pierwszych przykrych praktyk szkolnych, a następnie przewlekłe trwających niepowodzeń w nauce. Negatywne doświadczenia kształtują postawę ucznia do szkoły. Problem pogłębia się, gdy uczeń nie otrzymuje odpowiedniego wsparcia od rodziców, którzy mają nierealistyczne oczekiwania wobec dziecka w aspekcie nabywania wiedzy. Uczeń w takiej sytuacji najczęściej słyszy krytykę,

niezadowolenie ze strony bliskich, nie może liczyć na ich zrozumienie, co pogłębia jego frustrację, czuje się nieszczęśliwy, a czasami też odrzucony (Bohdanowicz 1994, Brejnak 1999, Krasowicz-Kupis 2008).

Dodatkowo uczniowie z rozpoznaniem dysleksji rozwojowej zdecydowanie częściej niż dzieci rozwijające się normatywnie doświadczają poczucia krzywdy. Na skutek doświadczanych trudności w nauce, muszą włożyć więcej wysiłku, więcej pracować niż ich zdrowi rówieśnicy, a co nie zawsze przekłada się na oczekiwane efekty, sukcesy, dobre oceny. Z reguły otrzymują gorsze stopnie niż koledzy, którzy znacznie mniej czasu poświęcają na naukę. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest spadek motywacji do nauki, a nierzadko również bunt (Mickiewicz 2011).

Ponadto, dzieci z dysleksją mogą doświadczać lęku i stresu związanego z nauką i uczestniczeniem w zajęciach szkolnych. Obawa przed publicznym czytaniem, odpowiedzią na pytania lub popełnieniem błędów może prowadzić do unikania sytuacji edukacyjnych, co dodatkowo pogłębia problem. W rezultacie, te negatywne doświadczenia mogą przyczyniać się do rozwoju lęku szkolnego lub nawet odmowy chodzenia do szkoły.

Istotnym aspektem jest również wpływ dysleksji na interakcje społeczne w szkole. Uczniowie z dysleksją rozwojową mogą swoim zachowaniem sprawiać różne problemy wychowawcze. Porażki na płaszczyźnie edukacyjnej często kompensują poprzez zachowania antyspołeczne. Popisują się przed kolegami, łamiąc powszechnie przyjęte normy życia społecznego. Starają się zaimponować rówieśnikom czyniąc to w niedozwolony, aspołeczny sposób. Należy również zaznaczyć, że dzieci z dysleksją często narażone są na wykluczenie społeczne lub drwiny ze strony rówieśników, co może prowadzić do poczucia izolacji i samotności. Te doświadczenia mogą mieć długofalowe skutki dla rozwoju emocjonalnego i społecznego dziecka.

Zdarza się jednak, że dzieci z dysleksją cieszą się popularnością, są społecznie pożądane, lubiane i atrakcyjne towarzysko. Wynika to z jednej strony z ich walorów osobowościowych, z drugiej zaś specjalnych uzdolnień, talentów, sprawności fizycznej czy statusu materialnego (Mickiewicz 2011).

Interesujące są również wyniki badań prowadzone nad cechami osobowości osób z diagnozą dysleksji rozwojowej, które mogą nasilać trudności, demotywować do dalszej pracy i pogłębiać negatywną samoocenę u ucznia z charakteryzowanymi deficytami. Dane empiryczne wskazują, że wśród cech osobowości dominują konformizm, zewnątrzsterowność, uzależnienie od grupy, niższe ambicje i brak inicjatywy.

Jednak jeśli przyjrzymy się cechom osobowości uczniów dyslektycznych, objętych odpowiednim wsparciem ze strony szkoły i rodziny, którzy osiągają sukcesy, np. kształcą się w szkole średniej, idą na studia, to dostrzeżemy u nich przede wszystkim: wyższą pewność siebie, dojrzałość emocjonalną, niekonwencjonalność, potrzebę osiągnięć, autonomii i dominacji, a także lepsze przystosowanie

i kompetencje społeczne oraz rozwinięte strategie radzenia sobie z porażkami (Półtorak 2017).

W kontekście psychopedagogicznym, trudności te są złożone i wielowymiarowe, wymagające zrozumienia i wsparcia ze strony nauczycieli, rodziców i opiekunów. Istotne jest, aby środowisko szkolne było świadome specyficznych wyzwań, z jakimi borykają się dzieci z dysleksją, aby podejmowało działania mające na celu stworzenie bezpiecznego i wspierającego środowiska edukacyjnego. Rozumienie psychologicznych aspektów dysleksji jest kluczowe dla zapewnienia odpowiedniego wsparcia i pomocy w przewycięzaniu tych trudności, co jest niezbędne dla pełnego rozwoju edukacyjnego i emocjonalnego dziecka.

Trudności językowe szkolne dziecka z dysleksją rozwojową

Dysleksja rozwojowa, będąca zaburzeniem specyficznym dla procesów językowych, przyczynia się do znaczących trudności w tym obszarze i bezpośrednio oddziałuje na doświadczenia edukacyjne dziecka. Trudności te nie sprowadzają się jedynie do aktu czytania i pisania, ale zdecydowanie opóźniają, a często uniemożliwiają opanowanie innych umiejętności językowych, takich jak słuchanie czy mówienie, co ma istotne konsekwencje dla nauki i komunikacji w środowisku szkolnym (Bogdanowicz 2011, s. 165-172).

Istotnym wyzwaniem dla dzieci z dysleksją jest trudność w precyzyjnym i płynnym rozpoznawaniu słów. Wynika ona z problemów z dekodowaniem, czyli przekształcaniem pisanych symboli w mowę. Uczniowie mogą mieć problem z rozpoznaniem i zapamiętywaniem słów, co bezpośrednio wpływa na ich umiejętność czytania, a w konsekwencji może prowadzić do problemów z rozumieniem tekstu, ponieważ trudności w dekodowaniu przeszkadzają w płynnym śledzeniu narracji i przyswajaniu informacji. „Słabe opanowanie techniki czytania i słabe rozumienie materiału pisanego stanowi znaczną przeszkodę w przyswajaniu wiedzy z podręczników szkolnych, w czytaniu lektur, jak i w wykonywaniu poleceń i zadań pisemnych na przedmiotowych sprawdzianach wiedzy. Rzutuje to oczywiście na oceny i powodzenie szkolne ucznia” (Mickiewicz 2011, s. 168).

Kolejną cechą językowych trudności szkolnych jest pisanie, w tym także to poprawne pod względem ortograficznym. U dzieci z dysleksją rozwojową występują problemy z zapamiętywaniem kształtu liter, myleniem liter podobnych, pomijaniem drobnych elementów graficznych liter, zwanych znakami diakrytycznymi lub opuszczaniem liter lub części wyrazów. Dyslektycy często borykają się z trudnościami dotyczącymi poprawnego pisania, co jest wynikiem problemów z fonologicznym przetwarzaniem języka. Ponadto pomimo znajomości zasad i reguł ortograficznych popełniają liczne błędy ortograficzne wynikające zwykle z trudności zapamiętywania obrazu pisanych słów, niedostrzegania błędów, których w związku z tym nie mogą poprawić. Ten sam wyraz w tym samym tekście niejednokrotnie zapisują w różny sposób (Mickiewicz 1996).

Dysleksja także może wpływać na umiejętności językowe w szerszym zakresie, w tym na zasób słownictwa, gramatykę i zdolności komunikacyjne. Dzieci z dysleksją mogą mieć trudności z formułowaniem złożonych wypowiedzi, zarówno pisemnych, jak i ustnych, co istotnie oddziałuje na ich zdolność do wyrażania myśli i uczestnictwa w dyskusjach (Krasowicz-Kupis 2017, s. 341-366). Umiejętności językowe dyslektyków zwykle cechuje prosta struktura składniowa, uboższa lub błędna względem wzorca, zdecydowanie inna niż wypowiedzi rówieśników nie będących dyslektykami. Pojawiające się trudności ze strukturą wypowiedzi wpływają na jakość komunikacji, świadczą o zaburzeniach komunikowania się, utrudniają codzienne funkcjonowanie, a także są przyczyną porażek i trudności edukacyjnych (Krasowicz-Kupis 2017, s. 357-358).

Ponadto ograniczenia językowe bezpośrednio wpływają na naukę i osiągnięcia edukacyjne. Dyslektycy zazwyczaj mają problemy w przyswajaniu nowych informacji, zwłaszcza gdy są one przedstawione w formie tekstowej. Trudności te mogą również oddziaływać na efektywne wykonywanie czynności szkolnych, jak pisanie wypracowań, rozwiązywanie zadań matematycznych, testów, które wymagają czytania instrukcji oraz na zrozumienie poleceń nauczyciela. Długo utrzymujące się zaburzenia percepcji słuchowej i często występujące w tej grupie wady wymowy powodują również trudności w myśleniu słowno-pojęciowym – rozumowaniu, wnioskowaniu i uogólnianiu (Dąbrowska 2001, s. 35-40).

Podsumowując, problemy edukacyjne związane z rozwojem językowym dyslektyka są złożone i wielowymiarowe. Wymagają one od nauczycieli, terapeutów i rodziców odpowiedniego, zróżnicowanego wsparcia i zrozumienia. Efektywna pomoc dziecku ze zdiagnozowaną dysleksją rozwojową powinna umożliwić mu pełne uczestnictwo w procesie edukacyjno-wychowawczym a także wskazywać sposoby przezwyciężania napotykaných wyzwań i trudności.

Elementy pracy terapeutycznej

Skuteczna praca terapeutyczna z dziećmi dyslektycznymi, mająca wspierać ich wszechstronny rozwój, potrzebuje holistycznego podejścia łączącego zarówno elementy edukacyjne, jak i psychologiczne. W niniejszym rozdziale autorki skupią się na przedstawieniu wybranych metod terapeutycznych stosowanych w pracy z tą grupą dzieci. W kontekście występujących zaburzeń, ważne jest zastosowanie kompleksowego podejścia terapeutycznego uwzględniającego, z jednej strony aspekty pedagogiczne, z drugiej – oddziaływania psychoterapeutyczne. Oba te obszary terapii uzupełniają się, współdziałają ze sobą, zapewniając wieloaspektowe wsparcie, sprzyjające rozwojowi edukacyjnemu i emocjonalnemu.

Oddziaływania pedagogiczne

Działania pedagogiczne w terapii dziecka z dysleksją rozwojową są głównym elementem wsparcia mającego na celu oprócz doskonalenia umiejętności językowych, czytania i pisania, także usprawnianie ogólnego rozwoju dziecka. Są one kompleksowe i uwzględniają istotę oraz stopień trudności wynikający z tego zaburzenia. Poniżej przedstawiono charakterystykę wybranych oddziaływań pedagogicznych mających zastosowanie w terapii dysleksji rozwojowej.

Kluczowym aspektem jest dostosowanie metod nauczania i terapii do indywidualnych potrzeb i możliwości rozwojowych dziecka. Obszar ten obejmuje dostosowanie tempa pracy, stylu nauczania oraz doboru ilości materiału i treści dydaktycznych, tak aby były one bardziej przystępne i możliwe do wykonania dla dziecka z dysleksją. Indywidualne podejście pozwala na skupienie się na konkretnych trudnościach ucznia i efektywniejsze ich przewyciężanie (Wrońska, Nowak 2004, s. 91-97).

W terapii dysleksji często stosuje się metody multisensoryczne angażujące jednocześnie kilka zmysłów. Dobrym rozwiązaniem jest łączenie słuchania, mówienia, czytania i pisania w jednej aktywności. Takie działania pomagają w usprawnianiu umiejętności językowych i czytelnicznych, pozwalają dziecku uczyć się poprzez różne kanały percepcyjne (Kotarba-Kańczugowska 2010, s. 8). Zajęcia realizowane w ten sposób są atrakcyjne dla uczniów, wspomagają ich rozwój i umożliwiają utrwalenie zdobytej wiedzy.

Innym ważnym obszarem wsparcia są treningi fonologiczne. „Psychofizyczną podstawę procesu czytania charakteryzuje: spostrzeganie wzrokowe, kojarzenie znaków graficznych z dźwiękiem oraz połączenie obrazu wzrokowo-słuchowego z jego znaczeniem” (Sawa 1994, s. 64). Skoordynowanie tych umiejętności u dzieci dyslektycznych stanowi wyzwanie dla osób uczestniczących w procesie edukacyjnym i terapeutycznym. Istotne więc w terapii dysleksji są zajęcia ukierunkowane na świadomość fonologiczną czyli zdolność do rozpoznawania i manipulowania dźwiękami mowy. Ćwiczenia koncentrują się głównie na rozpoznawaniu rymów, segmentacji słów na sylaby i fonemy, pomagając jednocześnie w rozwijaniu umiejętności niezbędnych do efektywnego czytania (Kochańska, Krasowicz-Kupis 2014, s. 223-252).

Oprócz usprawniania techniki i tempa czytania, ważne jest również rozwijanie umiejętności zrozumienia przeczytanego tekstu. Czytanie ze zrozumieniem to aktywność polegająca głównie na znajdowaniu w czytany tekst potrzebnych informacji, ich zrozumieniu poprzez powiązanie z wcześniej posiadaną wiedzą. Praca nad słownictwem, interpretacją tekstu oraz rozwijaniem umiejętności wnioskowania jest niezbędna dla zrozumienia czytany materiał (Bogdanowicz i in. 2010, s. 185-189).

Ważne z perspektywy powszechności, atrakcyjności, zainteresowań młodych ludzi, ale także efektywności oddziaływań są narzędzia technologiczne i ich

wykorzystanie w terapii dyslektyków. Walorem komputerowej terapii jest jej wizualizacja, ponieważ pozwala ona wykorzystać wszystkie receptory dziecka. Komputery i programy komputerowe umożliwiają postrzeganie polisensoryczne, istotne w terapii i nauczaniu dyslektyków, u których występują deficyty spostrzegania słuchowego i/lub wzrokowego. Uruchomienie obrazu ułatwia przetwarzanie informacji w mózgu. Programy komputerowe do nauki czytania, aplikacje edukacyjne czy audiobooki, są więc cennym wsparciem w terapii. Technologie informatyczne oferują często bardziej interaktywne, angażujące i motywujące formy nauki i terapii. (Nowicka 2007).

Plan pracy edukacyjnej i terapeutycznej w obszarze oddziaływań pedagogicznych winien być dostosowany indywidualnie do aktualnego rozwoju dziecka i jego najbardziej zaburzonych funkcji. Należy bazować – w nabywaniu umiejętności czytania, pisania i komunikowania się – na lepiej usprawnionych kompetencjach, wykorzystując je do kompensacji i wspierania pracy dziecka w korygowaniu występujących zaburzeń, a w konsekwencji do zwiększenia możliwości odniesienia sukcesu. W zajęciach tych, mających zdecydowanie charakter korekcyjno-kompensacyjny, należy zastosować zasadę stopniowania trudności, budując tym samym motywację do wysiłku i wiarę ucznia w swoje możliwości (Witkoś 2004. s. 322).

Oddziaływania psychoterapeutyczne

Oddziaływania psychoterapeutyczne, zwłaszcza skoncentrowane na zastosowaniu technik terapii poznawczo-behawioralnej (CBT), odgrywają istotną rolę w wsparciu dzieci z rozpoznaniem dysleksji rozwojowej. Uczeń z dysleksją na skutek trudności szkolnych mierzy się z licznymi problemami na płaszczyźnie psychologicznej. Krytycznie patrzy na siebie, ma negatywne poczucie własnej wartości i niską samoocenę, nie potrafi radzić sobie z emocjami, których doświadcza, a sposoby radzenia sobie z lękiem, porażką, stresem są na ogół dezadaptacyjne. Terapia poznawczo-behawioralna jest skuteczna w aspekcie dziecka z dysleksją, ponieważ pomaga w zmianie negatywnych przekonań o sobie, radzeniu sobie ze stresem i lękiem, rozwijaniu umiejętności społecznych oraz w budowaniu efektywnych strategii radzenia sobie z wyzwaniami edukacyjnymi. W tej części artykułu przedstawiono charakterystykę wybranych oddziaływań psychoterapeutycznych stosowanych w ramach terapii poznawczo-behawioralnej u dzieci z diagnozą dysleksji rozwojowej, koncentrując się na obszarach wymagających specjalistycznego wsparcia (Popiel, Pragłowska 2022).

Pierwszy obszar to praca nad samooceną i postrzeganiem siebie. Dzieci z dysleksją często borykają się z niską samooceną i negatywnym postrzeganiem własnych umiejętności. W terapii CBT skupia się na identyfikacji i zmianie negatywnych przekonań o sobie, które mogą wynikać z trudności w nauce. Przez wzmacnianie pozytywnego obrazu siebie i podkreślanie mocnych stron, terapeuta pomaga dziecku budować większą pewność siebie. Warto, aby psycholog/terapeuta pogłębiał

samoświadomość dziecka na temat jego mocnych stron. Wspólnie z dzieckiem odkrywał w nim jego pasje, talenty i wzmacniał je poprzez zachęcanie do systematycznego w nich udziału, powtarzania tych działań, w których dziecko czuje się dobrze, osiąga sukcesy. Poprzez proste ćwiczenia, takie jak: drzewo mocnych stron, dziennik sukcesów, rysunki, odgrywanie ról terapeuta buduje wyspy kompetencji u dziecka, które będą fundamentem do budowania pozytywnego obrazu własnej osoby (Plummer Deborah 2013).

Kolejnym istotnym obszarem pracy z dzieckiem jest zarządzanie stresem i lękiem. Dzieci z dysleksją często doświadczają lęku związanego z wykonywaniem zadań szkolnych, szczególnie tych wymagających czytania i pisanie. W podejściu poznawczo-behawioralnym stosuje się techniki radzenia sobie ze stresem, takie jak trening relaksacyjny, techniki oddychania, mindfulness, oraz afirmację i wizualizacje pozytywnych wyników. Celem tych działań jest pomoc uczniowi w lepszym radzeniu sobie w sytuacjach wywołujących napięcie (Kołakowski 2023).

Istotnym elementem pracy terapeutycznej z lękiem, zwłaszcza gdy jest on nieadekwatny do sytuacji, nadmierny, uniemożliwiający dziecku szkolnemu realizację zadań rozwojowych jest praca poznawcza z lękiem. W ramach terapii poznawczo-behawioralnej koncentruje się ona na identyfikacji, zrozumieniu i modyfikacji negatywnych wzorców myślenia, które przyczyniają się do odczuwania napięcia. Zgodnie z założeniami CBT sposób w jaki dziecko myśli o rzeczywistości, wpływa na jego uczucia i zachowania. Należy jednak podkreślić, że w pracy z dziećmi, terapia ta jest dostosowana do ich poziomu rozwoju, aby pomóc im lepiej rozumieć własne procesy myślowe i uczucia oraz nauczyć się skutecznych strategii radzenia sobie z lękiem. Do kluczowych elementów pracy poznawczej zalicza się: edukację o lęku, rozpoznawanie automatycznych myśli, kwestionowanie i zmiana myśli, eksponowanie i przeciwdziałanie unikaniu, rozwijanie umiejętności radzenia sobie oraz wzmacnianie pozytywnych doświadczeń (Kendall, Hedtke 2013, Rappe i in. 2017, Kendall 2022).

Ważną sferą pomocy psychoterapeutycznej dziecku z rozpoznaniem dysleksji rozwojowej jest obszar relacji międzyludzkich. Trudności w nauce mogą wpływać na interakcje społeczne i komunikację z rówieśnikami. W związku z tym istotne jest rozwijanie w uczniu umiejętności społecznych, takich jak asertywna komunikacja, rozwiązywanie konfliktów czy budowanie relacji, co jest istotne dla ogólnego rozwoju ucznia i jego dobrostanu emocjonalnego (Bentkowska, Węglarz 2022).

Terapia poznawczo-behawioralna pomaga również dzieciom z dysleksją rozwojową w rozwijaniu efektywnych strategii radzenia sobie z wyzwaniami edukacyjnymi. Terapeuta może pracować z dzieckiem nad organizacją pracy, planowaniem, ustalaniem celów oraz wykorzystywaniem technik koncentracji i pamięci, co może przyczynić się do lepszego radzenia sobie z zadaniami szkolnymi (Dąbrowska-Jabłońska 2013).

Ostatnim wyzwaniem terapeutycznym jest wspieranie motywacji i zaangażowania ucznia w naukę. Przez pracę nad pozytywnym nastawieniem do nauki

i rozwoju, terapia poznawczo-behawioralna może pomóc w zwiększeniu motywacji i zaangażowania w proces edukacyjny. Terapeuta może pomóc dziecku w identyfikacji osobistych celów edukacyjnych i strategii ich osiągnięcia, co przyczynia się do wzrostu motywacji do nauki.

Podsumowanie

Niniejsza publikacja stanowi holistyczne ujęcie problematyki dysleksji rozwojowej, podkreślając jej wielowymiarowy charakter i konieczność zastosowania zintegrowanych metod terapeutycznych. Kluczowe aspekty pracy obejmują głębokie zrozumienie trudności psychopedagogicznych i językowych, jakich doświadczają uczniowie z rozpoznaniem dysleksji rozwojowej oraz charakterystykę wybranych, efektywnych metod terapeutycznych, które odpowiadają na specyficzne wyzwania tych dzieci. Skuteczna pomoc terapeutyczna w tym obszarze wymaga holistycznego podejścia, które integruje elementy edukacyjne i psychologiczne. Tylko przez takie kompleksowe podejście możemy zapewnić wszechstronne wsparcie, które przyczynia się do pozytywnego rozwoju dziecka w sferze edukacyjnej i emocjonalnej. Rozumienie i skuteczne reagowanie na specyficzne potrzeby dzieci z dysleksją rozwojową jest kluczowe dla ich sukcesu edukacyjnego i ogólnego dobrostanu.

Bibliografia

- Bentkowska D., Węglarz J. (2022). *Trening umiejętności społecznych dzieci i młodzieży*. Gdańsk: Harmonia Edukacja.
- Bogdanowicz M. (2011). *Ryzyko dysleksji, dysgrafii i dysortografii, specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu. Skala ryzyka dysleksji wraz z normami dla klas I i II*. Gdańsk: Harmonia Edukacja.
- Bogdanowicz M., Adryjanek A., Różyńska M. (2010). *Uczeń z dysleksją w domu. Poradnik nie tylko dla rodziców*. Gdynia: Wydawnictwo Pedagogiczne OPERON.
- Bohdanowicz M. (1994). *O dysleksji czyli specyficznych trudnościach w czytaniu i pisaniu – odpowiedzi na pytania rodziców i nauczycieli*. Lublin: Linea.
- Brejnak W., Zabłocki K.J. (1999). *Dysleksja w teorii i praktyce*. Warszawa: Warszawski Oddział PTD.
- Dąbrowska M. (2001). *O dysleksji*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze”, nr 1, s. 35-40.
- Dąbrowska-Jabłońska I. (2013). *Terapia dzieci i młodzieży. Metody i techniki pomocy psychopedagogicznej*. Kraków: Wydawnictwo Impuls.
- Kendall P. (2022). *Terapia dzieci i młodzieży. Procedury poznawczo-behawioralne*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Kendall P., Hedtke K.A. (2013). *Terapia poznawczo-behawioralna zaburzeń lękowych u dzieci*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Kochańska M., Krasowicz-Kupis G. (2014). *Problemy edukacyjne uczniów z SLI i dysleksją rozwojową*. W: Awramiuk E. (red.). *Z problematyki kształcenia językowego*, t. V. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku.

- Kołąkowski A. (2023). *Psychoterapia poznawczo-behawioralna dzieci i młodzieży*. Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Kotarba-Kańczugowska M. (2010). *Nauczanie wielozmysłowe podstawą indywidualizacji procesu kształcenia*. W: Pomianowska M., Szczepkowska-Szczeńniak K. (red.). *Indywidualne potrzeby edukacyjne i rozwojowe dzieci w klasach I-III*. Warszawa: Spółka Wydawnicza Raabe.
- Krasowicz-Kupis. G. (2008). *Psychologia dysleksji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Mickiewicz. J. (2011). *Dysleksja rozwojowa. Podstawy diagnozy i terapii*. Toruń: TNOiK Dom Organizatora.
- Mickiewicz. J. (1996). *Jedynka z ortografii. Rozpoznawanie dysleksji, dysortografii i dysgrafii w starszym wieku szkolnym*. Toruń: TNOiK Dom Organizatora.
- Nowicka E. (2007). *Zawartość edukacyjnych programów komputerowych wspierających zajęcia korekcyjno-kompensacyjne*. W: Kostka-Szymańska M., Krasowicz-Kupis G. (red.). *Dysleksja – problem znany czy nieznan?* Lublin: Wydawnictwo UMCS
- Popiel A., Pragłowska E. (2022). *Psychoterapia poznawczo-behawioralna*. Warszawa: PWN.
- Plummer Deborah M. (2013). *Jak rozwinąć u dzieci poczucie własnej wartości*. Otwock: Wydawnictwo Edukacyjne Fraszka.
- Półtorak M. (2017). *Psychospołeczne funkcjonowanie dzieci z dysleksją rozwojową – wybrane aspekty*. „Głos – Język – Komunikacja”, t. 4, s. 68-78. Dostęp 1.03.2024 <https://repozytorium.ur.edu.pl/server/api/core/bitstreams/9c5ec3db-c337-49cc-aade-2833d561e1cf/content>
- Rappe R.M., Wignall A., Spence S.H. (2017). *Lęk u dzieci. Poradnik z ćwiczeniami*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Sawa B. (1994). *Jeżeli dziecko źle czyta i pisze*. Warszawa: WSiP.
- Wika E. (2018). *Dysleksja rozwojowa – specyficzne trudności w uczeniu się czytania i pisanie*. Dostęp 23.01.2024 <https://pedagogika-specjalna.edu.pl/terapia-pedagogiczna/dysleksja-rozwojowa/>
- Witkoś M. (2004). *Program terapeutyczny pracy z dzieckiem ryzyka dysleksji*. „Nauczyciel i Szkoła”, t. 1-2 (22-23) s. 322.
- Wrońska, J., Nowak, E. (2004). *Ryzyko dysleksji*. Warszawa: „Biuletyn Informacyjny Oddziału Warszawskiego PTD”, nr 29, s. 91-97
- Żołyńska-Głuszek T. (2005). *Specyficzne trudności w czytaniu i pisaniu, czyli dysleksja rozwojowa*. Dostęp 16.02.2024. <http://dlibra.umcs.lublin.pl/dlibra/publication/24640/edition/21883/content>